

نقش گردشگری با رویکرد معنوی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

محمد حسین ایمانی خوشخو^۱

مهديه شهرايي فراهاني^۲

چکیده

گردشگری در حال حاضر به عنوان اهرم توسعه بسیاری از کشورها به شمار می رود و مطابق با آمارهای منتشر شده جایگاه ویژه ای را در اقتصاد جهانی به خود اختصاص داده است. با این حال پیشرفت از طریق گردشگری بدون در نظر گرفتن مبانی کلیدی فلسفه حرکت انسانی بر روی زمین، امکان پذیر نخواهد بود و اگر توسعه ای هم به همراه داشته باشد، موقتی بوده و مسیر صحیحی را در پیش نخواهد گرفت. از این رو گردشگری با رویکرد معنوی، خواهد توانست با ماهیت انسانی مطابقت داشته و مسیر پیشرفت را هر چه بهتر محقق نماید. این رویکرد هم جهت با مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت قرار دارد که نگاه همه جانبه ای را مطرح می کند. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با هدف ارائه مسیر حرکت پیشرفت یکپارچه، نیارمند ارائه راهکار و اقداماتی است که این مسیر را محقق نماید. گردشگری با رویکرد معنوی از جمله مفاهیم جدید در مطالعات گردشگری به شمار می رود که می تواند به جهت یکپارچه بودن مفاهیم با فلسفه سفر، گام های موفقیت را در این مسیر پیشرفت بپیماید. از این رو در این پژوهش که به صورت کیفی با استناد به مبانی نظری بر پایه توصیف و تحلیل انجام گرفت، در ابتدا ضمن تحلیل و بررسی الگوی معنویت در گردشگری، مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و ارتباط ویژه ای که میان این الگوها وجود دارد، نقش گردشگری با رویکرد معنوی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ارائه می گردد.

واژگان کلیدی: گردشگری، معنویت، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

مقدمه

پیشرفت یکی از مهمترین دغدغه های جوامع بشری بوده و از شیوه های گوناگون برای تحقق آن بهره می برند. پس از مطرح کردن الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، رویکردهای متفاوتی برای به کار بستن این الگو در مسیر هر چه بهتر توسعه و پیشرفت در ایران صورت پذیرفت. یکی از مهمترین رویکردهای مغفول در این زمینه گردشگری می باشد. در سال های اخیر آمار های جهانی حاکی از رشد روزافزون گردشگری در کشورها دارد، به طوریکه به یکی از محرک های توسعه اقتصادی جهان تبدیل شده است. با این حال گردشگری، به صرف توجه به توسعه مادی و ظواهر نمی تواند منجر به توسعه گردد، چرا که محور اصلی حرکت در سفر انسان بوده و ضروری است تا این جریان در مسیر اصلی خود قرار بگیرد و این امر مستلزم شناخت و تحقق ماهیت انسانی بر پایه معنویت است. از این رو گردشگری با رویکرد معنوی ملزم به شناخت مولفه ها و عناصر معنوی آن می باشد تا بتواند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را که خود بر پایه حقیقت توجه و تمرکز دین اسلام بر زوایای مادی و معنوی وجود انسانی تاکید می کند، محقق نماید. در این پژوهش که با استناد مبانی نظری به شیوه کیفی و بر پایه توصیف و تحلیل انجام گرفته است، نقش گردشگری با رویکرد معنوی در جهت تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مطالعه

۱. رئیس انجمن علمی گردشگری ایران و عضو هیئت علمی دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

Imanikhoshkhoo@usc.ac.ir

۲. دکترای مدیریت گردشگری دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

M.shahrabi@usc.ac.ir

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

شده است. از این رو ضمن بررسی مفهوم و الگوهای معنویت، گردشگری با رویکرد معنوی بررسی شده و سرانجام با اشاره به مبانی اصلی و کلیدی الگوی اسلامی پیشرفت، الگوی تحقق آن ارائه می شود.

پیشینه پژوهش

پژوهش های اندکی پیرامون الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در گردشگری انجام گرفته است. شیرازی نژاد، صالحی و تاج (۱۳۹۶) در مقاله ای تحت عنوان «نقش آمایش فرهنگی در توسعه گردشگری ایران بر اساس الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت» تاثیر برنامه ریزی آمایش فرهنگی و نیز تاثیر اجرای صحیح آن در توسعه گردشگری ایران بر اساس الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاصل در این مقاله گویای این مطلب است که نظام مدیریت و برنامه ریزی کشور برای رسیدن به توسعه پایدار در گردشگری نیاز بیشتری در قسمت اجرا دارد تا تدوین قوانین که این امر با آموزش و نگاه ویژه به منابع انسانی و سایر عوامل اجرایی میسر می باشد تا پیشرفت مورد نظر حاصل گردد. سهرابی (۱۳۹۳) در پژوهش دیگری با عنوان الزامات و پیش شرط های الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت گردشگری، به مرور اهمیت رویکرد کلان به گردشگری و همراستا با الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته است. وی ضمن بررسی اهمیت جایگاه گردشگری فرهنگی در ایران، از الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در این مسیر به عنوان الگوی راه تبعیت نمایند. سایر پژوهش های خارج از حوزه گردشگری، از جمله می توان به پژوهش مختاریان پور (۱۳۹۵) اشاره کرد که مدل فرآیندی طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را بررسی نموده است. در پژوهش دیگری کشتکار و رحمدل (۱۳۹۶) رهیافت های مقام معظم رهبری را در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تحلیل نموده اند. شاکرین (۱۳۹۵) نیز مبانی معرفت شناختی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را با تاکید بر رویکردهای فلسفی شناخت مطرح می کند.

مبانی نظری پژوهش

گردشگری

گردشگری در حال حاضر به یکی از صنایع در حال رشد تبدیل شده است، به طوریکه در سال ۲۰۱۵ گردشگری ۳ درصد مشارکت مستقیم در تولید ناخالص داخلی^۱ داشته و پیش بینی می شود این رقم در سال ۲۰۲۶ به ۴/۲ درصد افزایش یابد (شورای جهانی مسافرت و گردشگری^۲، ۲۰۱۶). گزارش سازمان جهانی گردشگری حاکی از این مطلب است که گردشگری در سال ۲۰۱۷ با رشد ۷ درصدی در مقایسه با سال ۲۰۱۶ روبرو بوده و یک میلیارد و ۳۲۲ میلیون سفر در این سال انجام شده است. در این میان بیشترین رشد به جنوب اروپا و شمال آفریقا در مقایسه با سال ۲۰۱۶ اختصاص دارد (سازمان جهانی گردشگری^۳، ۲۰۱۸). طبق آمارهای سازمان جهانی گردشگری، روند رشد گردشگری در همه جوانب زندگی بشر همچنان ادامه خواهد داشت (پایک و دیگران^۴، ۲۰۱۶). با این حال علیرغم اهمیت انسان به عنوان محور اصلی گردشگری، بسیاری از مطالعات از آن غفلت نموده و صرفاً به ابعاد اقتصادی آن پرداخته اند. با اینکه باید این نکته را مد نظر داشت که گردشگری از حرکت و جابه جایی انسان شکل می گیرد و به طور بالقوه از تعامل و ارتباطات انسانی نشات گرفته است؛ به همین جهت انسان و ویژگی های وی از جمله نگرش، ایمان و اعتقاد، ارزش و سبک زندگی در این مهم بسیار حائز اهمیت است (سیمکووا^۵، ۲۰۱۴). اصل

1 Gross Domestic Produce (GDP)

2 World Travel & Tourism Council (WTTC)

3 UNWTO

4 Pyke et al.

5 Simkova

بشترین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

واقعی انسان، به عنوان محور اصلی سفر و گردشگری، یک سیستم تفکر منطقی و هماهنگ و عملی پیرامون معنویات است که هدف آن تکامل روح می باشد و آن را «قوه مدرکه معنوی» می نامند (الهی، ۱۳۷۷: ۲۵). انسان در زندگی در مسیر کشف و جستجوی هستی گام برداشته و در این میان سفر یکی از اقداماتی است که افراد در جستجوی کسب معرفت و تجربه برای ارتباط با زمین، طبیعت، خالق هستی و یافتن مفهوم و معنای زندگی انجام می دهند (ویلسون و دیگران^۱، ۲۰۱۳). ارزش هایی که در فضای سفر به انسان ارائه می شوند، همانند اصول راهنمایی و درک حقیقت و معنا برای زندگی به شمار می روند (شوارتز^۲، ۱۹۹۴). که با توجه به سیستم شناختی هر فرد، بر روی نگرش و درک انسان از زندگی و در نتیجه رفتارهای وی تاثیر می گذارند (کیم و دیگران^۳، ۲۰۰۶؛ رمداس و محامد^۴، ۲۰۱۴).

معنویت

امروزه طیف وسیعی از تعاریف معنویت ارائه شده است. از عالی ترین رابطه انسانی تا جستجوی یک معنای وجودی، تا بعد متعالی انسان، تا نظرات و رفتارهای شخصی که حس تعلق به یک بعد متعالی یا چیزی فراتر از خود را بیان می کند (دماری، ۱۳۸۸: ۱۶). معنویت نوعی کیفیت روانی است که فراتر از باورهای مذهبی قرار دارد و در انسان ایجاد انگیزه می کند و احساساتی مثل درک هیبت الهی و احترام به خلقت را در شخص بوجود می آورد (عابدی جعفری و رستگار، ۱۳۸۶: ۱۰۵). معنویت یکی از مهمترین اجزای کیفیت زندگی و هستی در جوامع تعریف شده است (کارمودی و دیگران^۵، ۲۰۰۸)، به طوریکه به عنوان متغیرهای درونی و اجزای ساختار فردی، ایجاد امیدواری و تمایلات مثبت، سلامتی و ثبات فردی بیان می گردد. از این رو معنویت را شیوه و سبک زندگی، و نیز شیوه شناخت هستی تعریف کرده اند (چان و دیگران^۶، ۲۰۰۶). شهید مطهری معنویت را با جاذبه ها و کشش هایی که مادی نبوده و در وجود انسان هست، مانند میل به حقیقت جویی، میل به زیبایی و میل به پرستش اثبات می کند (مطهری، ۱۳۷۳). انسان بنا به فطرتش نیازمند اتصال به خالق هستی است و معنویت، فرصت تجربه متعالی را به انسان عطا می کند. «اصل و اساس معنویت به درونی بودن آن است. این ساحت درونی است که انسان را از درون به حقیقت الهی پیوند میزند» (نصر، ۱۳۸۵: ۲۴۳).

جرالد و همکارانش^۷ (۲۰۰۲)، معنویت را احساس وابستگی و در هم تنیدگی عمیق و بشدت شهودی بین انسان و جهانی که در آن زندگی میکند، تعریف می کنند. این در حالی است که نک و میلمن^۸ (۱۹۹۴) معنویت را نوعی اتصال دینی می دانند. مطابق با این تعریف، اسپنسر^۹ (۲۰۱۶) معنویت را در ارتباط با پروردگار تعریف کرده و شناخت و جستجوی خالق هستی را معنویت برشمرده شده است. معنویت را اتصال به ماهیت اصلی انسان (شوالتر^{۱۰}، ۲۰۰۵)، درهم تنیدگی و پیوستگی (میتروف و دنتون^{۱۱}، ۱۹۹۹) و ضرورت وجود انسان تلقی می کنند و آن را بعد روحانی وجود انسان می نامند (ایمونس^{۱۲}، ۲۰۰۰). معنویت یعنی انعکاس و آگاهی از خود و آگاهی کلی همزمان از آنچه غیر از خود است. این آگاهی در تمامی مضامین معنویت مشاهده می شود و محوریت تمامی تعاریف به شمار

1 Willson et al.

2 Schwartz

3 Kim et al.

4 Ramdas and Mohamed

5 Carmody et al.

6 Chan et al.

7 Gerald et al.

8 Neck & Milliman

9 Spencer

10 Schultz

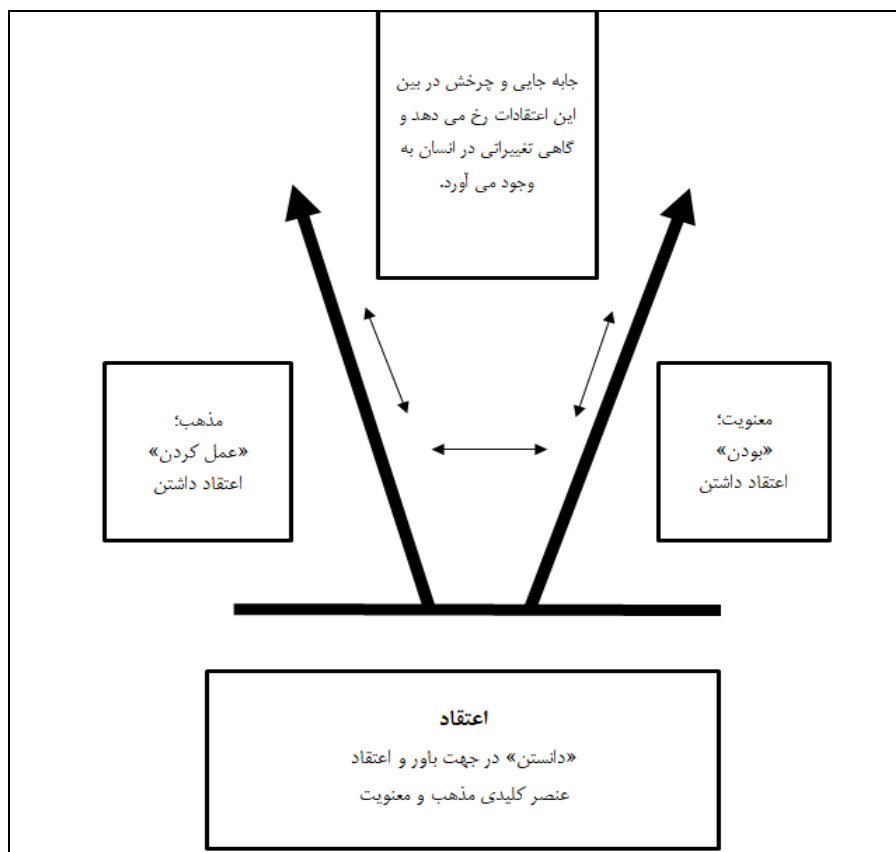
11 Mitroff and Denton

12 Emmons

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیت دوم و بیت سوم خردادماه ۱۳۹۸

می رود. همچنین به مفهوم جستجوی انسان برای کسب معنا و اتصال و ارتباط با تجربه ها می باشد (جرات^۱، ۲۰۱۳). معنویت یکی از جنبه های وجودی انسان جهت جستجو و کسب معنی و غایت و شیوه تجربه و ارتباط در لحظه با خویش، دیگران، طبیعت، و ساحت غیر مادی و روحانی است (پوچالسکی و دیگران^۲، ۲۰۱۴). معنویت به مفهوم سطح شعور، هوش و احساس انسانی است که وی را از سایر موجودات هستی متمایز می نماید و امکان ارتباط با ابعاد غیرمادی هستی و وجود خویش را فراهم می نماید. در حقیقت معنویت همان جنبه غیر مادی بعد انسانی است که در ارتباط با خویش، دیگران، طبیعت و خالق هستی معنی پیدا کرده و امکان تعامل و کسب تعالی و غایت هستی را برای وی امکان پذیر می نماید. در نتیجه سلامت جسمی و روانی را برایش به همراه خواهد داشت (جکسون و دیگران^۳، ۲۰۱۶).

بررسی های انجام شده در حیطه نگاه مذهبی به معنویت، آن را امری فراتر از مذهب بیان کرده و به عنوان ماهیت انسانی تعریف می کند. در این الگو «دانستن، عمل کردن و بودن» ابعاد کلیدی وجود انسانی در نظر گرفته می شود که در ذیل باور و اعتقاد داشتن، انجام دستورات و اعمال مذهبی و نیز تفکر و تأمل به وجود انسانی قرار می گیرند (نیومن^۴، ۲۰۰۴). این الگو در شکل ۱- نشان داده شده است.

شکل ۱- الگوی معنویت و مذهب

منبع: (نیومن، ۲۰۰۴)

1 Jarratt

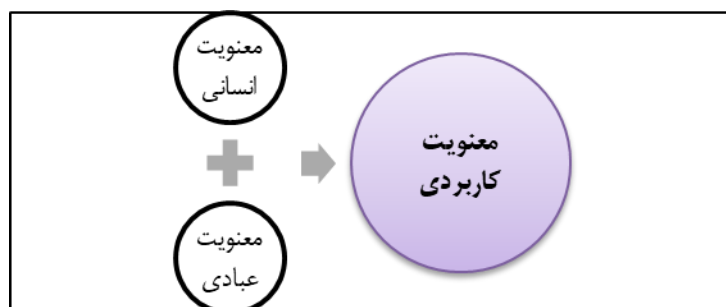
2 Puchalski et al.

3 Jackson et al.

4 Newman

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و سوم خردادماه ۱۳۹۸

همانگونه که در شکل ۱- مشاهده می گردد، اعتقاد عنصر کلیدی در وجود انسانی است که می تواند بعد غیر مادی ماهیت وی را تحقق ببخشد. از این رو باور داشتن و تلاش برای دانستن در بستر فرهنگ و مذهبی که انسان با آن روبرو می شود، همگی در یک جهت حرکت کرده و مکمل هم می باشند. لذا معنویت را نمی توان با مذهب یکسان در نظر گرفت، معنویت امری فراتر بوده و مذهب در راستای باورها و اعتقادات انسانی است که وی را به اعمال و اقداماتی وا داشته و باور و اعتقاد وی را تشکیل می دهد. معنویت در جهت ماهیت هستی و بودن انسان معنی یافته و اصل وجودی وی را بیش از پیش کامل می نماید، که همه اینها در راستای اعتقاد، ایمان، باور در جهت دانستن و شناختن رخ میدهد (نیومن، ۲۰۰۴). برخی پژوهش ها نیز مذهب را وسیله ای برای تحقق معنویت بیان کرده اند. در این دیدگاه معنویت به عنوان ماهیت و حق اصلی انسان از زندگی تعریف شده است که از طریق مذهب می تواند به شکل صحیح و دقیق تری آن را تحقق بخشد. از این رو سه منظر یا رویکرد برای معنویت ارائه می گردد: (۱) معنویت انسانی: به تحقق نیازهای انسانی از قبیل عشق، معنا، دوستی و محبت اشاره می کند؛ (۲) معنویت عبادی: پاسخ به اعمال مذهبی و عبادی؛ و (۳) معنویت کاربردی: ترکیبی از معنویت انسانی و عبادی است که لحظه به لحظه زندگی انسان باید بدان توجه داشته باشد و آن را به عنوان یک حق و نیاز اصلی در نظر گرفته و تامین نماید (بردفورد، ۱۹۹۹). الگوی رویکردهای معنویت در شکل ۲- نشان داده شده است.

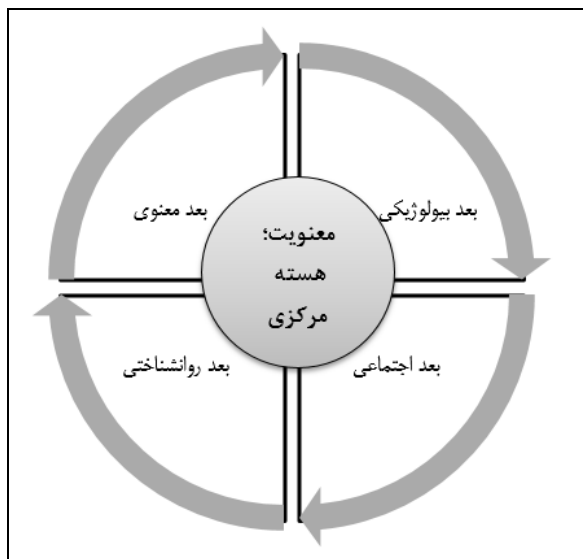

شکل ۲- رویکردهای معنویت

منبع: (بردفورد، ۱۹۹۹)

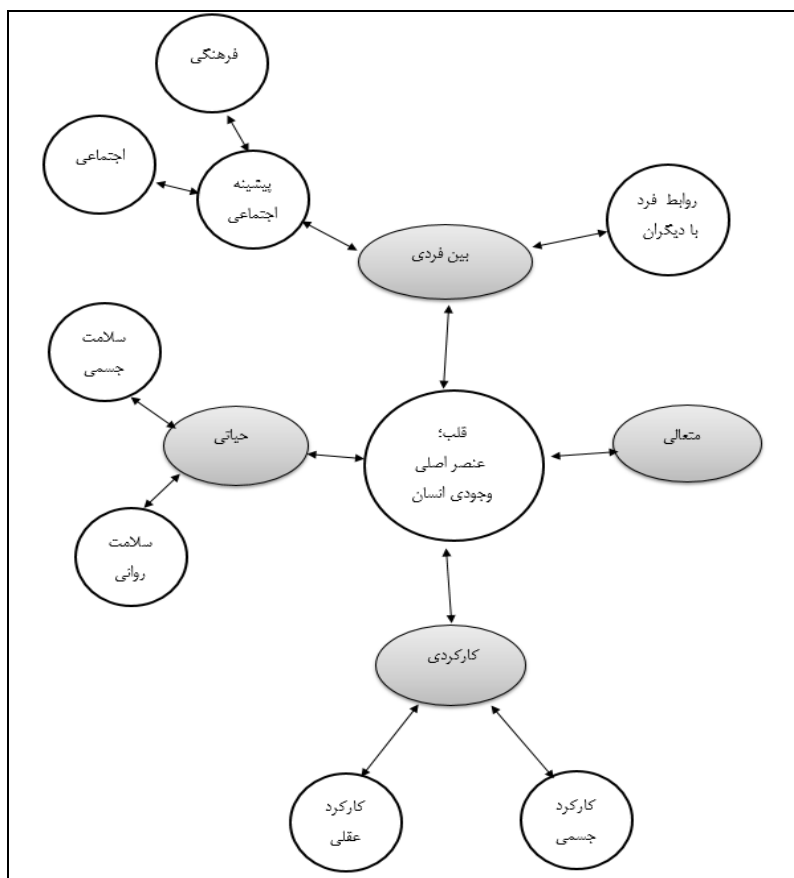
معنویت شاکله روح، روان و هسته اصلی را دربرمی گیرد که توجه بدان اصل و ضرورت توجه به ماهیت انسانی خواهد بود (کارول^۲، ۲۰۰۱). مجموع ابعاد در شکل ۳- نشان داده شده است.

1 Bradford
2 Carroll

شکل ۳- الگوی مفهومی معنویت ... منبع: (کارول، ۲۰۰۱)

زمانی که معنویت به عنوان هسته و ماهیت اصلی وجودی انسان بیان می‌گردد، بدین مفهوم که در بطن انسان، در درون یک جامعه تعریف می‌شود و به عبارتی در ارتباط انسان با سایر افراد و محیط پیرامون نیز باید مد نظر قرار گرفته شود. از این رو تمامی روابط و عوامل تشکیل دهنده انسانی بر آن تاثیر گذاشته و متقابلاً از آن اثر می‌گیرد (آندروود^۱، ۱۹۹۹). مجموع این روابط به صورت الگوی کارکردی معنویت، در شکل ۴ ارائه شده است.

شکل ۴- الگوی کارکردی ابعاد معنویت ... منبع: (آندروود، ۱۹۹۹)

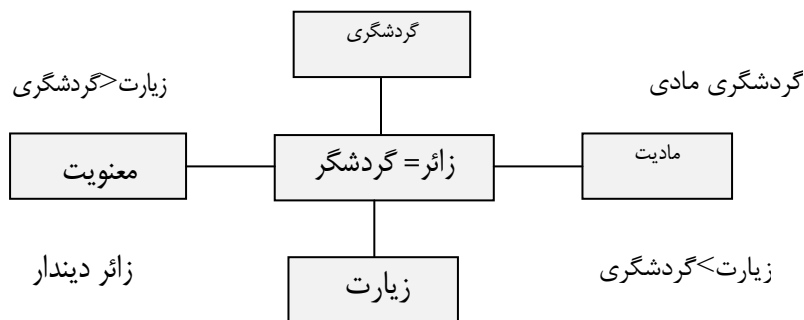
1 Underwood

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و سوم خردادماه ۱۳۹۸

در الگوی کارکردی ابعاد معنویت که در شکل ۴- نشان داده شده است، قلب انسان به عنوان عنصر اصلی و کلیدی وجود انسان، در مشابهت با بعد غیر مادی وجودی یعنی معنویت یکسان در نظر گرفته شده است. چهار بعد حیاتی، متعالی، کارکردی و بین فردی ابعاد اصلی معنویت در نظر گرفته شده اند. بر این اساس انسان به عنوان یک موجود اجتماعی نگریده شده که در بستر فرهنگ و محیط اجتماعی زندگی کرده، دارای پیشینه تاریخی، فرهنگی و اجتماعی بوده و در ارتباط با سایر انسان ها و جامعه قرار دارد. از این رو بخش حیاتی وجودی اش متشکل از سلامت روان و جسم می باشد. همچنین بخش متعالی وجودی انسان به عنوان یک بعد کاملا غیر مادی بیان شده که در ارتباط با هستی و خالق هستی و نیروهای غیر مادی معنی می یابد. همچنین انسان در جامعه کارکردهایی دارد که در زمینه فعالیت های جسمی و عقلی تحقق پیدا می کند. تمامی این عوامل، برگرفته از نگاه روانشناختی است که الگوی کلیدی معنویت را برای انسان تعریف می نماید. لذا باید به دنبال انجام اقدامات برای تحقق این ابعاد چهارگانه در زندگی باشد (آندروود، ۱۹۹۹).

الگوی گردشگری با رویکرد معنوی

آدمی به دنبال یافتن پاسخ برای چرایی ها و پی بردن به اینکه از کجا آمده است، به کجا می رود و مقصد غایی کجاست، همواره بی قراری می کند و دنبال تجربیات جدید، تعامل با افراد جدید و برقراری ارتباط با محیط جهت معنا بخشی به زندگی خود می باشد. دومین عامل تعیین کننده معنویت در گردشگری تجربه ناشی از سفر است، و این در صورتی است که تجربیات غیر مادی رخ دهد و منتهی به ایجاد حس متعالی و تقدس در ضامائر افراد شود. با این حال شناسایی تجربیات معنوی کار بسیار دشواری است، زیرا تجربیات معنوی از آنجا که قابل کنترل و اندازه گیری نمی باشند، با انواع دیگر تجربه تفاوت های کثیری دارند (ایمانی خوشخو، صباغ پور و شفیعا، ۱۳۹۵). تحقیقات بسیاری در مورد پویایی گردشگری در کشورهایی که اسلام، مذهب اکثریت مردم است، انجام شده و همه آنها بر نقش دین در صنعت گردشگری تأکید داشته اند. آنها تلاش کرده اند گردشگری را سفری مقدس و معنوی بدانند. می توان گردشگری را از زوایای مادی و معنوی به اشکال مختلفی بررسی نمود (کالینز-کریئر و کیلوت، ۲۰۰۰). شکل ۵- گویای ابعاد مادی و معنوی گردشگری است.

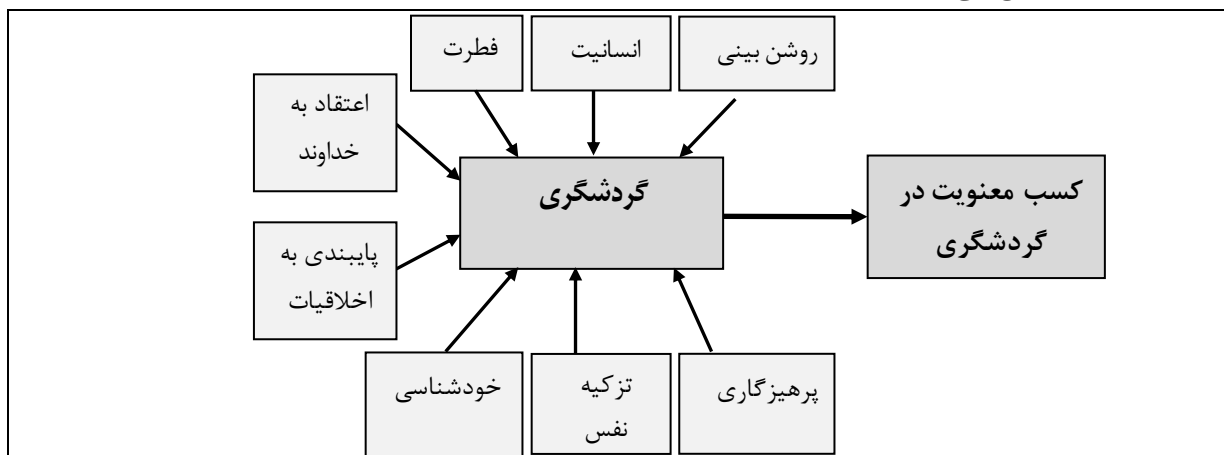

شکل ۵- نگاه مادی و معنوی به گردشگری

منبع: (کالینز کریئر و کیلوت، ۲۰۰۰)

همانگونه که طیف مادی و معنوی در شکل ۵- برای گردشگری ارائه شده است، در این طیف میزان دستیابی به معنا و مفهوم و خودشناسی می تواند گستره ای از گونه های مختلف گردشگری را ایجاد کند. جایی که گردشگری مادی

هم می تواند جلوه هایی از آسایش روحی را فراهم سازد. بر این اساس الگوهای گردشگری معنوی از منظر دینی به صورت شکل ۶- مطرح می گردد.

شکل ۶- الگوی معنویت در گردشگری از منظر گردشگری اسلامی

منبع: ایمانی خوشخو، نادعلی پور و پورجم، ۱۳۹۴: ۳۶۱

همانگونه که در شکل ۶- مشاهده می گردد، مفاهیمی همچون تزکیه نفس، پرهیزگاری، خودشناسی، فطرت و سایر مولفه هایی که در شکل بیان شده اند، از دیدگاه گردشگری اسلامی، مضامین معنوی وجودی گردشگر است که در مسیر گردشگری محقق می گردد. به طوریکه در تمامی مولفه های الگو، رویکرد تعالی، کمال و رشد مشاهده می شود. می توان معنویت در گردشگری را در چند مرحله متفاوت جستجو کرد. ابتدا رسیدن به معنا با استفاده از ابزارهای تعقل و تدبر و گرفتن آموزش و عبرت بر اساس روایت ها، فعالیت ها و پدیده های حادث شده در سفر. این مهم می تواند از طریق درک متقابل در ارتباط با طبیعت، فراطبیعت، اجتماعی و بین فردی که موجب ایجاد بینش و نگرشی جدید گردد تعبیر شود. و نهایتاً حصول به تعالی از طریق ادراک روحی یا بهره گیری از عوامل فردی و اجتماعی برای رسیدن به آرامش، امنیت و عزت نفس. بنابراین می توان معنویت را یکی از ابعاد موجود در انواع گردشگری دانست که به واسطه ی جستجوگری، برقراری ارتباطات جدید، پالایش فکری و ژرف اندیشی به وجود می آید. از آنجا که سلامت و ارتقای روح مستقیماً بر حالات فیزیکی و جسمانی فرد نیز اثرگذار است، تاثیرات فیزیکی آن مثل بازیابی جسمی، سلامتی و دستیابی به کیفیت زندگی نیز از جمله نتایج معنوی گردشگری به حساب خواهد آمد (ایمانی خوشخو، صباغ پور و شفیعا، ۱۳۹۵). انسان به دنبال کسب ابعاد مختلف معنویت در زندگی خویش است. وی در جستجوی هویت و احساس خویش در زندگی است، لذا در حیرت و تعجب فرو می رود و معنا را جستجو می کند. احساس آگاهی یافتن، حسی از رمز و راز و ارزش از جمله مولفه هایی است که معنویت در گردشگری را توضیح می دهند. احساسات و حالاتی همچون حرکت و در جریان بودن، تمرکز، حیرت، تصور کردن، حسی از معنا، روابط صمیمی، و حس شوق یا ناامیدی، عوامل غیر مادی یا معنوی وجود انسانی است که در سفر می توان آنها را دریافت (جرات، ۲۰۱۳).

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

ایران به جهت تاریخی چهارمین کشور جهان است که پس از کشورهای آلمان، فرانسه و ژاپن به برنامه ریزی توسعه پرداخته است. در حقیقت ایران از سال ۱۳۲۷ تا پیروزی انقلاب اسلامی ۵ برنامه توسعه و پس از انقلاب تاکنون نیز ۵ برنامه دیگر تدوین و اجرا نموده است. با این حال همچنان موضوع توسعه به عنوان مسئله ای چالشی و مورد بحث مطرح می باشد. همچنین بررسی آثار و پیامدهای توسعه در کشور ما نشان می دهد، توسعه به شیوه غربی نتوانسته

بشترین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیت و دووم و سوم خردادماه ۱۳۹۸

باعث توسعه گردد. چرا که مبانی، اقتضائات و مسائل، و غایات توسعه باید همسو با جامعه اسلامی ایران باشد. پس از طرح موضوع «الگوی اسلامی ایران پیشرفت» از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی در دهه چهارم انقلاب، مراکز مختلفی در صدد ارائه مسیر توسعه منطبق بر الگو می باشند (مختاریان پور، ۱۳۹۵).

هر الگویی برای پاسخ به مسئله ای مطرح می گردد، این پاسخ نیازمند شناخت همه پارامترهای موثر بر آن است. الگو چارچوب ذهنی و نظری است که پایه و معیار حرکت قرار می گیرد. جهان بینی اسلامی با محور قرار دادن انسان بر اساس نگرش توحیدی و ایمان به رسالت انبیای الهی و زندگی اخروی با تاکید بر امامت و عدالت شکل گرفته و بنابر این هر الگویی از پیشرفت و توسعه فردی و اجتماعی به شدت متأثر از این مبانی و ایمان به آنها به عنوان پدیده محوری است. جامعه آرمانی اسلام، جامعه است که در آن حاکمیت از آن خداوند متعال است که در حکومت انسان کامل متجلی می باشد. عدالت در همه حوزه ها محوریت دارد و مردم در آن مسئولیت پذیرند. همه ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در مسیر کمال مادی و معنوی انسان و سیر الی الله قرار می گیرند (کشتکار و رحمدل، ۱۳۹۶). به طور کلی می توان چنین استدلال نمود که ارزش معرفتی وحی و جایگاه برتر آن، زیرساخت تمایز بنیادینی بین الگوی اسلامی پیشرفت و الگوهای غربی است (شاکرین، ۱۳۹۵).

رهبر معظم انقلاب با انتخاب واژه «پیشرفت» به جای واژه «توسعه»، با اعتقاد بر لزوم پیشرفت در همه ابعاد زندگی، عقیده دارند پیشرفت، به مفهوم پیشرفت همه جانبه است و در ابعاد تولید ثروت ملی، دانش و فناوری، اقتدار ملی و عزت بین المللی، اخلاق و معنویت، امنیت کشور، ارتقای بهره وری، قانون گرایی و انضباط اجتماعی، وحدت و انسجام ملی، رفاه عمومی، رشد سیاسی مسئولیت پذیری عزم و اراده ملی (کشتکار و رحمدل، ۱۳۹۶). توسعه مرتبط با نظریه ها و الگوهای بهبود شرایط و وضعیت جوامع را در بر می گیرد، در صورتی که پیشرفت مفهومی جامع تر و دارای نگرش چند بعدی است. پیشرفت به مثابه مفهومی ارزشی، عاملی هویت بخش و هویت آفرین، فرهنگ و ایدئولوژی، توجه همزمان به واقع نگری و آرمان گرایی، رهیافت فراگیر مادی و معنوی و عاملی زیربنایی تعریف می شود (ضرغام بروجنی و صداقت، ۱۳۹۷).

الگوی پایه، چارچوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و معرف سیر کلی تحولات مطلوب ایران در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی بسوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم قرن آینده است. این الگو با مشارکت گسترده متفکران و صاحب نظران ایرانی و بر اساس جهان بینی و اصول اسلامی و ارزش های انقلاب اسلامی و با توجه به مقتضیات اجتماعی و اقلیمی و میراث فرهنگی ایران، بر طبق روش های علمی و با استفاده از دستاوردهای بشری و مطالعه آینده پژوهانه تحولات جهانی طراحی شده و شامل مبانی، آرمان ها، رسالت، افق و تدابیر است. مبانی، اهم پیش فرض های اسلامی، فلسفی و علمی جهان شمول معطوف به پیشرفت را ارائه می دهد. آرمان ها، ارزش های فرامکانی و جهت بخش پیشرفت است. مبانی و آرمان - فرازمانی ها وجه اسلامیت الگو را تضمین می کنند. رسالت، میثاق مشترک مردم و نظام جمهوری اسلامی ایران برای پیشرفت است. افق، آرمان های الگو را بر جامعه و زیست بوم ایران در نیم قرن آینده تصویر می کند و هدف های واقعی آحاد مردم، جامعه و حکومت ایران را در آن موعده معین می سازد. تدابیر، تصمیمات و اقدامات اساسی و بلندمدت برای حل مسائل مهم کشور و شکوفا ساختن قابلیت های ماندگار ملی به منظور رسیدن به افق است. این الگو با ایمان استوار و عزم راسخ و تلاش عظیم و مدبرانه مردم و مسئولان جمهوری اسلامی ایران اجرا خواهد شد (مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت). مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در جدول ۱- ارائه شده است.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

جدول ۱- مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

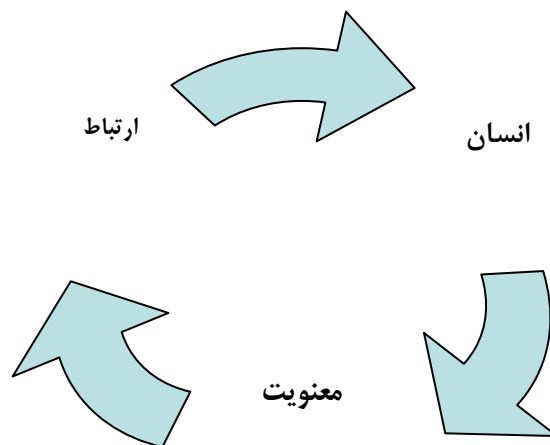
مبانی خدا شناسی
<p>خدا محوری و توحید، اساس و محور بنیادین حیات فردی و اجتماعی مؤمنان است. الله معبود یکتا، علیم، حکیم، غنی، رب العالمین، رحمن، رحیم، هادی، شارع، تنها مالک و حاکم مطلق هستی است که:</p> <p>عادل در تکوین، تشریح و سزادهی است؛</p> <p>واسع، جبران کننده، روزی دهنده مخلوقات، اجابت کننده دعاها و حاجت هاست؛</p> <p>ولی مؤمنان، یاور مجاهدان راه خدا، حامی مظلومان، انتقام گیرنده از ظالمان و وفاکننده به وعده خویش است.</p>
مبانی جهان شناسی
<p>جهان با عوالم غیب و شهودش، سرشت توحیدی دارد و مراتب روحانی، مادی، دنیوی و اخروی اش، پیوسته در مسیر تکامل و تعالی به سوی خداوند است.</p> <p>نظام علی- معلولی بر جهان حاکم است. جهان مادی در طول عالم ماوراست و عوامل موثر در آن منحصر به علل طبیعی و مادی نیست.</p> <p>جهان محل عمل و آزمایش و بستر تکامل و تعالی و یا سقوط معنوی اختیاری انسان است و بر اساس سنت های الهی به کردارهای آدمیان واکنش نشان می دهد.</p> <p>خداوند جهان مادی را در خدمت انسان که امانتدار و آبادکننده آن است، قرار داده که در صورت بهره برداری کارآمد و عادلانه، تأمین کننده نیازهای او است.</p>
مبانی انسان شناختی
<p>هدف از آفرینش انسان، معرفت و عبادت پروردگار و در پرتو آن، دستیابی به مقام قرب و خلیفه الهی است.</p> <p>حقیقت آدمی، مرکب از ابعاد فطری و طبیعی و ساحات جسمانی و روحانی است.</p> <p>بعد فطری او که ناشی از نفخه الهی است منشأ کرامت ذاتی و نیز بر خوررداری از اوصاف خداپرستی، دین ورزی، کمال گرایی، حقیقت جویی، خیرخواهی، زیبایی گرایی، عدالت طلبی، آزادی خواهی و دیگر ارزشهای متعالی است. چنان که بعد طبیعی او منشأ دیگر اوصاف و نیازهای مادی گوناگون است. انسان در کشاکش مقتضیات این دو دسته صفات و نیازها و تحقق معقول و متعادل آنها به کمالات اکتسابی دست مییابد.</p> <p>انسان دارای کمال و سعادت اختیاری است که در صورت انتخابهای صحیح و در چارچوب تمسک به هدایت الهی و رشد عقلانی میتواند به مرتبه نهایی آن واصل شود.</p> <p>حیات انسان پس از مرگ تداوم می یابد و چگونگی حیات اخروی مبتنی بر باور، بینش، منش، اخلاق، کنش و رفتار آدمیان در زندگی دنیوی است. با توجه به مبادی پیشگفته، انسان دارای حقوقی از جمله حق حیات معقول، آگاهی، زیست معنوی و اخلاقی، دینداری، آزادی توأم با مسئولیت، تعیین سرنوشت و برخوردارگی از دادرسی عادلانه است.</p> <p>انسان موجودی اجتماعی است و تأمین بسیاری از نیازها و شکوفایی استعدادهای خود را در بستر تعامل و مشارکت جمعی جستجو میکند.</p>
مبانی جامعه شناختی
<p>جامعه به عنوان بستر تعامل و مشارکت در جهت تأمین انواع نیازها و شکوفایی استعدادها، نافی هویت فردی، اختیار و مسئولیت اعضا نیست ولی میتواند به بینش، گرایش، منش، توانش و کنش ارادی آنها جهت دهد و از افراد به ویژه خبگان اثر پذیرد.</p> <p>ساخت یافتگی جامعه عمدتاً مبتنی بر فرهنگ است که به مثابه هویت و روح کلی جامعه در اجزاء و عناصر خرد و کلان آن حضور دارد.</p> <p>بنیادی ترین واحد تشکیل دهنده جامعه، خانواده است که نقشی بیبدیل در تولید، حفظ و ارتقای فرهنگ جامعه دارد.</p> <p>جوامع با وجود پاره‌های تفاوت ها، تحت تأثیر سنن الهی و قوانین تکوینی مشترک و فراگیر هستند.</p> <p>شماری از سنت های الهی حاکم بر جوامع و تاریخ عبارتند از: پیوند تحولات اجتماعی با نفس و اراده انسان؛ وفور نعمت در اثر تقوی، عدالت و استقامت؛ عذاب و کیفر جامعه در صورت گسترش ظلم، فساد، گناه و ترک امر به معروف و نهی از منکر؛ امهال و استدراج و سلطه مؤمنان بر اهل باطل.</p> <p>تغییرات اجتماعی تحت تأثیر عوامل فرهنگی، جمعیتی و انسانی، جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی، دانشی و فناورانه پدید می آید.</p> <p>جامعه دینی مبتنی بر شکل گیری مناسبات اجتماعی بر اساس اصول و ارزشهای دینی است و دینداری فردی آحاد جامعه به تنهایی ضامن تحقق جامعه دینی نیست.</p> <p>جهت گیری تاریخ به سوی آینده ای پیشرفته در تمام ابعاد مادی و معنوی با حاکمیت ایمان و تقوا و رهبری امام معصوم(ع) است.</p> <p>پیشرفت حقیقی با هدایت دین اسلام، رهبری پیشوای الهی، مشارکت و اتحاد مردم و توجه به غایت پایدار تحقق کلمه الله حاصل می شود.</p>
مبانی ارزش شناختی
<p>ارزش ها ریشه در واقعیت دارند و اصول آن ها ثابت، مطلق و جهان شمول است.</p> <p>اصول ارزش ها از طریق عقل و فطرت، و تفصیل آن از طریق کتاب و سنت قابل کشف است.</p> <p>ارزش ها در ساحت های ارتباطی انسان با خدا، خود، خلق و خلقت ساری است.</p>

-تحقق ارزش‌ها موجب پیشرفت دنیوی و سعادت اخروی است.
مبانی دین‌شناختی
<p>-دین، دستگاه جامع معرفتی-معیشتی است که از سوی خداوند متعال برای تأمین کمال و سعادت دنیوی و اخروی آدمیان نازل شده است.</p> <p>-دین کامل، جهان شمول و نهایی، اسلام است که بر نبی خاتم(ص) نازل و توسط آن حضرت ابلاغ و تفصیلات آن در سنت پیامبر و اهل بیت(ع) بیان شده است.</p> <p>- اسلام با نظام هستی و سرشت انسان، هماهنگی دارد و نقش بدیل ناپذیری در تأمین نیازهای نظری و عملی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی ایفا میکند. به همین جهت استطاعت کامل برای تمدن‌سازی و ارائه الگوی پیشرفت دارد.</p> <p>-اسلام در چارچوب مبانی و اصولی ثابت و پایدار و بر مبنای اجتهاد در عرصه‌های اعتقادی، اخلاقی و شریعت و توجه به عناصر انعطاف‌پذیر فقه اسلامی، توان پاسخگویی به نیازهای نوشونده زمانی و مکانی را دارد.</p> <p>-خردورزی و تمسک به دانش بشری و تجارب عقلایی مورد تأکید اسلام است و وحی، مایه شکوفایی عقل محسوب میشود. از این رو تمدن‌سازی و پیشرفت اسلامی افزون بر تکیه بر اصول، ارزشها و تعالیم اسلامی، مبتنی بر عقل و دانش بشری نیز هست.</p>

مدل مطلوب پیشرفت از دیدگاه رهبری، الگویی است که در آن به ابعاد گوناگون حیات مادی و معنوی انسان‌ها توأمان توجه می‌شود. در این الگو سعادت انسان‌ها فقط در گرو رفاه مادی نیست، بلکه توجه به رستگاری آسمانی انسان‌ها و سعادت اخروی ایشان از محورهای اصلی این الگوی پیشرفت به شمار می‌رود (کشتکار و رحمدل، ۱۳۹۶).

یافته‌های پژوهش

تحلیل و بررسی مفاهیم نظری حاکی از این مطلب است که انسان، معنویت و ارتباط، محور مشترک و کلیدی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و گردشگری می‌باشد. از این رو در ابتدا مفهوم کلی از الگوها و تعاریف معنویت تحلیل شده، مولفه‌ها استخراج می‌شوند، سپس این مولفه‌ها در گردشگری تعیین و در پایان نقش گردشگری با رویکرد معنوی در الگوی اسلامی ایرانی مشخص می‌گردد.

شکل ۷- عناصر مشترک مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گردشگری

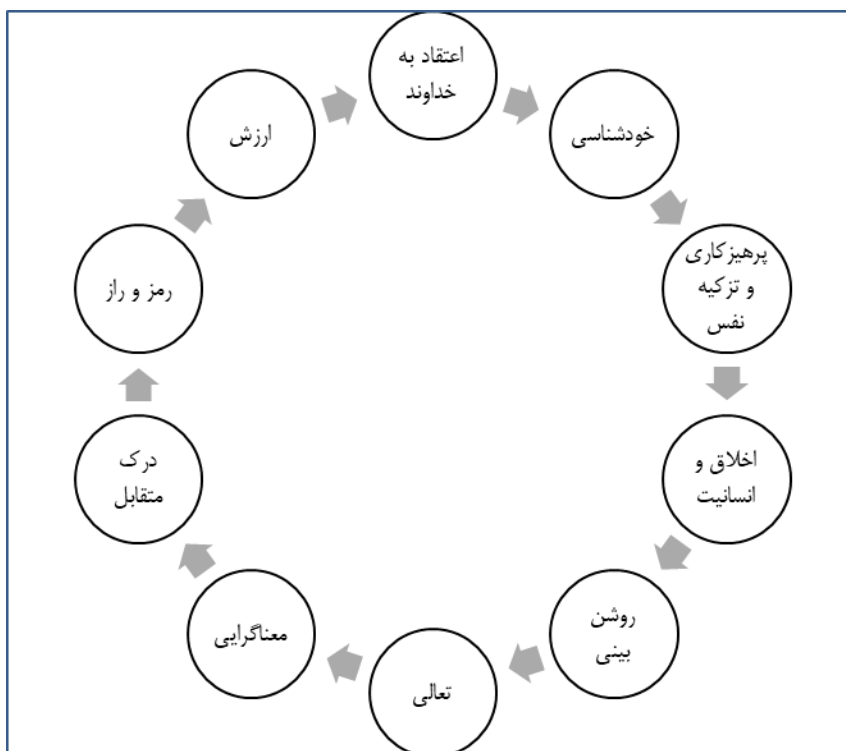
مجموع تعاریف و الگوهای معنویت، نشان‌دهنده وجود وجه مشترک در دیدگاه‌های مختلف است. وجوه مشترک را می‌توان از سه بعد ابعاد غیرمادی، جستجو و آگاهی و ارتباط بیان نمود. بدین مفهوم که معنویت در مهمترین معنای خود به ابعاد غیرمادی در هستی و وجود انسانی تأکید می‌کند که با مفاهیمی همچون کنش‌های غیرمادی، ساحت درونی، بعد روحانی وجود انسان، شعور و احساسات انسانی، تعالی فردی، حقیقت وجود انسانی، کیفیت روانی و زندگی تعریف می‌شود. لذا تعالی، احساسات، شعور، ساحت درون، بعد روحانی، و کیفیت از مفاهیم غیرمادی در معنویت به شمار می‌روند. در مولفه دیگر به جستجو و آگاهی اشاره می‌شود. از جهان بینی انسانی گرفته تا

تجربیات در زندگی، اندیشه و تعقل، کشف حقیقت، آگاهی درونی و اجتماعی، خودآگاهی و جستجوی معنی از مفاهیم معنویت به شمار می روند. در این تعریف نیز کلید واژگانی همچون کشف، آگاهی، جهان بینی و جستجو مفهوم معنویت را به خود اختصاص می دهند. مولفه ارتباط نیز بعد سوم می باشد. تنیدگی و در هم پیوستگی، اتصال دینی، اتصال به ماهیت انسانی، ارتباط با خالق هستی و عالی ترین رابطه انسانی، مفهوم ارتباط در معنویت را تشکیل می دهند. در این مولفه نیز رابطه از نوع درونی، انسانی و خالق وهستی نقش تعیین کننده در معنویت ایفا می کنند. مطابق با نتایج پژوهش، مولفه های معنویت در شکل ۸- نشان داده شده است.

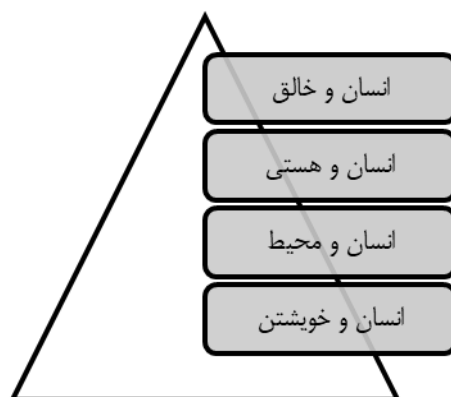
شکل ۸- مولفه های تعریف معنویت

مجموع مفاهیم و الگوهای معنویت این مطلب است که معنویت در مسیر ارتباط و اتصال با خالق هستی معنی می یابد. از نوع دیدگاه انسان گرفته تا عناصر غیر مادی وجودی و ارتباط با پروردگار. در حوزه گردشگری نگاه بدوی به معنویت، آن را به مثابه یکی از عوامل انگیزاننده سفر تلقی کرده است و گردشگر علاقمند به معنویات را فردی می داند که برای درک حس متعالی به سفرهای مذهبی و زیارتی می پردازد، حال آنکه دو مقوله مذهب و معنویت در عین مشابهت های بسیار وجه تمایز قابل توجهی نیز دارند. علیرغم رابطه اعم و اخص مذهب و معنویت، مذهب را می توان صرفاً متمرکز بر تقدس درونی افراد دانست؛ در حالیکه معنویت دارای ساختاری فرامادی و چند بعدی است که مذهب تنها یکی از عناصر آن قلمداد می شود. لذا هر کدام از گونه های گردشگری ظرفیت ژرف اندیشی و محقق سازی سطحی از معنویت را دارا می باشند که به شدت به گیرایی و نقطه نظرات گردشگر وابسته است. از این رو مطالعات معنویت در گردشگری ضمن تاکید بر مذهب و گردشگری مذهبی، تمرکز بیشتری بر قرابت میان مذهب و معنویت داشته و به طور کلی به عنوان شکل گسترش یافته گردشگری مذهبی بیان شده است. با این حال می توان در بین تحقیقات انجام گرفته، مولفه های معنویت در گردشگری را به صورت جداگانه در شکل ۹- ارائه نمود.

شکل ۹- مولفه های معنویت در گردشگری

بررسی مولفه های معنویت هم در دیدگاه عموم و هم مطالعات گردشگری، نشان می دهد باورها و اعتقادات انسانی پیرامون هستی، خویش و خالق از جمله ارکان اصلی مضمون معنویت به شمار می رود. در ذیل اعتقادات، رفتارهای انسانی شکل می گیرند که در ارتباطات با هستی و سایر انسان ها تجلی پیدا می کند، و مسیر تحقق اهداف آفرینش، سعادت و تعالی آدمی را رقم می زند. در مجموع مقایسه میان مولفه های الگوهای معنویت و معنویت در گردشگری، می توان با یک نگاه تطبیقی به این نتیجه دست یافت که این مولفه ها اشتراکات بسیار با هم داشته و گویی همه اینها برای تحقق یک هدف و یا به عبارت دیگر در یک مسیر قرار دارند. لذا می توان مجموع مولفه ها را در سه گونه ارتباط انسانی تعریف کرد که در بستر گردشگری و سفر نیز معنا می یابد. چرا که انسان در بطن وجودی آفرینش در ارتباط با خویشتن، محیط، هستی و پروردگار قرار می گیرد که تمامی این روابط در سفر نیز تعریف می گردد. مجموع این روابط در شکل ۱۰- نشان داده شده است.

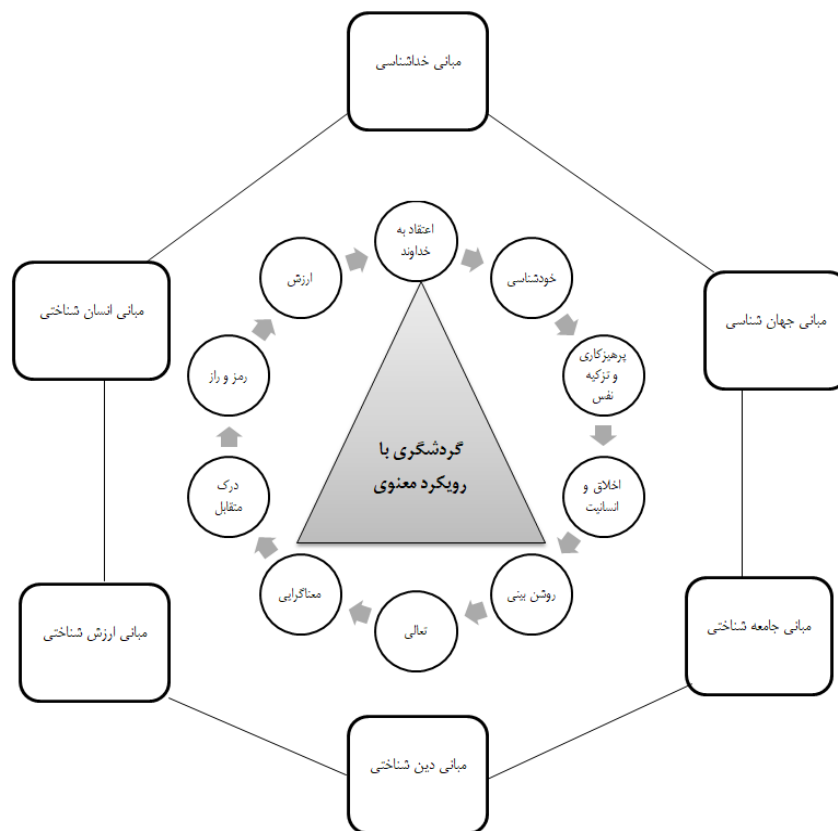

شکل ۱۰- الگوی معنویت با تاکید بر سفر

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشران، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

مانطور که بیان شد، معنویت بخشی از وجود انسان و جهان هستی تعریف می‌گردد که انسان را در مسیر ارتباط با خویشتن، جامعه و جهان و در نهایت خالق هستی قرار می‌دهد. به عبارت دیگر این مفاهیم همان رویکردهایی است که در مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بدان تاکید شده است. به طوریکه یکی از نکات مهم در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ارتباط انسانی است که در میانی آن بدان پرداخته شده است. از این رو می‌توان ارتباط و انسان را که در شکل-۱۰ نیز نشان داده شده است، محور کلیدی گردشگری با رویکرد معنوی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بیان نمود.

مطابق با فرمایش مقام معظم رهبری، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت رویکرد همه جانبه و یکپارچه به انسان و جامعه دارد که در ذیل مبانی اسلام تعریف می‌گردد. چرا که اسلام به بهترین شکل بحث تعالی یا به عبارت دیگر پیشرفت و تحقق ماهیت خلقت انسانی را ارائه نموده است. از این رو رویکرد اسلام به انسان، جامعه و جهان هستی، رویکرد همه جانبه مادی و معنوی است و معنویت رکن کلیدی آن به شمار می‌رود. از سوی دیگر، گردشگری نیز که بر مبنای حرکت بنا شده است، مسیری جهت تعالی انسانی را فراهم می‌آورد، با این شرایط که رویکرد صرف مادی از آن برداشته شده و مبانی معنوی خلقت انسانی در آن مورد توجه قرار گیرد. چرا که هدف از سفر، مطابق با آیات قرآنی نیز همین نکته است، که سفر مایه تعالی و پیشرفت انسانی می‌گردد. از این رو می‌توان گفت سفر و یا به عبارت علمی، گردشگری، با تاکید بر مبانی معنوی مسیر حرکت به سوی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را محقق می‌نماید، چرا که اصول مد نظر هر دو رویکرد، از بنیان یکسان و به عبارت دیگر از یک منبع نشات می‌گیرند. در مجموع نقش گردشگری با رویکرد معنوی را ضمن توجه به مولفه های معنویت، هم جهت و در یک مسیر دایره ای با مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نشان داد.

شکل-۱۱ نقش گردشگری با رویکرد معنوی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

بحث و نتیجه گیری

انسان محوریت گردشگری و از سوی دیگر رویکرد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می باشد. بر این مبنا، ماهیت و غایتمندی انسانی، تمامی اقدامات و مسیر حرکت صحیح را بر پایه معنویت شکل می دهد. بدین مفهوم که تاکید بر مضامین معنوی هم در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و هم گردشگری، راهکار تحقق فلسفه وجودی هر دو رویکرد خواهد شد.

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نگاه همه جانبه به توسعه داشته و اسلام را مبنای این نگاه یکپارچه قرار می دهد. در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انسان محور کلیدی پیشرفت نگریسته شده و هم جهت با تحقق ماهیت خلقت پایه گذاری شده است. مبانی خدانشناسی، جهان شناسی، انسان شناختی، جامعه شناختی، ارزش شناختی و دین شناختی، مبانی کلی الگو در نظر گرفته شده است که جوانب مادی و معنوی زندگی انسانی را لحاظ می نماید. مسلماً راهکارها و اقداماتی همراستا با این الگو نیامند محقق شدن آن می باشد. گردشگری با رویکرد معنوی، انسان را در محوریت خود توجه می کند، و این همان نگاه همه جانبه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می باشد. از سوی دیگر ماهیت معنوی هستی و انسان در گردشگری با رویکرد معنوی لحاظ شده است، که این امر نیز از جمله پایه های بنیان گذاری الگو شناخته می گردد. به همین سبب مولفه های گردشگری با رویکرد معنوی که از شناخت انسانی آغاز شده و به ارتباط انسان با سایر انسان ها، جهان هستی و خالق می پردازد، اقدامات رویکرد معنوی در گردشگری است که هم جهت با مبانی الگوی اسلامی ایران می باشد. از این رو می توان چنین استدلال نمود که بنیان اصلی گردشگری با رویکرد معنوی، محوریت انسان و ارتباط است و این محوریت در چارچوب الگوی اسلامی ایرانی به عنوان بدنه اصلی فعالیت ها در نظر گرفته شده است. به همین سبب گردشگری می تواند نقش بسزایی در تحقق این الگو داشته و نیازمند برنامه ریزی در سطح ملی و نگاه یکپارچه به این صنعت مهم خدماتی است تا زیرساخت ها و فعالیت های لازم هم جهت با این نگاه همه جانبه فراهم شده و برنامه های اجرایی جهت تحقق اهداف الگوی اسلامی ایرانی صورت پذیرد.

تاکید بر این نکته ضرورت می یابد که خاستگاه تحقق هر رویکرد و نتایج عملیاتی، بر پایه تفکر و اندیشه های شکل دهنده مسیر فعالیت بنا می گردد. از این رو تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با تاکید بر مبانی الگو امکان پذیر خواهد بود. همانطور که بیان گردید در بطن این الگو، با ماهیت انسانی روبرو هستیم، انسان بر پایه مضامین روحی و معنوی با هدف تحقق اهداف آفرینش، و این امر پایگاه شکل دهی مضامین فکری و اصول فعالیت ها می باشد. حال در این مسیر توجه به صنعت گردشگری به عنوان یکی از اقدامات قابل توجه جهان امروز، اشاره به اعمال رویه های رفتاری بر پایه مسیر انجام فعالیت در راستای تحقق ماهیت معنوی وجود انسانی دارد. بدین مفهوم که انسان جامعه امروزی، دارای هدف معنوی است و بستر گردشگری بر این ماهیت، مسیر خدانشناسی، جهان شناسی و انسان شناسی را فراهم می نماید. تدابیر توسعه گردشگری با رویکرد معنوی و اشاره به شناخت نیازهای معنوی انسان بر پایه مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت میسر خواهد شد تا در نهایت جامعه ایرانی را در مسیر حرکت تحقق مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت قرار دهد. بی شک گردشگری با رویکرد معنوی می تواند عنصر کلیدی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به شمار رود. امید است توجه و اهمیت بیشتری از سوی سازمان های متولی و کلان به صنعت گردشگری با رویکرد معنوی در ایران انجام گیرد. از آنجایی که یکی از مهمترین دلایل مشکلات پیش رو، عدم وجود نگاه تخصصی به علم گردشگری در کشور می باشد، از این رو در پایان پیشنهاداتی با تاکید بر این موضوع ارائه می گردد.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشران، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و بیت و سوم خردادماه ۱۳۹۸

پیشنهادهای

- ایجاد بخش گردشگری با رویکرد معنوی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- ارائه رویکرد جدید با عنوان «گردشگری؛ منبع تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»
- ایجاد نگاه تخصصی به گردشگری به عنوان دانش مورد نیاز جامعه ایران در جهت تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- تربیت نیروی انسانی توانمند، خلاق، مسئولیت پذیر و دارای روحیه مشارکت جمعی با تاکید بر فرهنگ جهادی در گردشگری
- تقویت و گسترش تولید علمی اصیل، بومی و مفید در حوزه گردشگری با رویکرد معنوی
- ارتقای مهارت های حرفه ای بومی در حوزه گردشگری با رویکرد معنوی
- تمرکز زدایی در ساختار اقتصادی و مالی کشور با واگذاری برنامه ریزی و تصمیم گیری به استان ها و شهرستان ها در حوزه گردشگری با رویکرد معنوی

منابع

- الهی، بهرام (۱۳۷۷)، مبانی معنویت فطری، تهران: انتشارات جیحون، چاپ دوم.
- امداد، توران (۱۳۸۲)، نظریه شناخت در فلسفه توماس آکویناس، مجله دانش پژوهان، شماره ۴.
- ایمانی خوشخو، محمد حسین، پورجم علویجه، افسانه، نادعلی پور، زهرا (۱۳۹۴)، مطالعات گردشگری، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- ایمانی خوشخو، محمدحسین، صباغ پور، مهدیه، شفیعا، سعید (۱۳۹۵)، تبیین مفهوم معنویت در گردشگری با استفاده از تحلیل محتوا، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی گردشگری و معنویت، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- برومند، محمدتقی (۱۳۵۴)، شناخت و مقوله های فلسفی، تهران: انتشارات شبگیر، چاپ ششم.
- بهروز، صمد، نصری، عبدالله (۱۳۹۴)، آسیب شناسی کرامت انسان از منظر نهج البلاغه (عوامل و زمینه سازهای معرفتی)، دو فصلنامه علمی پژوهشی انسان پژوهی دینی، سال دوازدهم، شماره ۳۳، صص ۲۷-۵.
- دلاوری، محبوبه (۱۳۹۰)، بررسی تطبیقی دیدگاه انسان شناسی مطهری با دیدگاه انسان شناسی یاسپرس، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
- دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۹۱)، شناخت انسان در نهج البلاغه، فصلنامه النهج، شماره ۳۵.
- دماری، بهزاد (۱۳۸۸)، سلامت معنوی، تهران، انتشارات طب و جامعه.
- سهرابی، مهدیه (الزامات و پیش شرط های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گردشگری، اولین همایش بین المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران).
- شاکرین، حمیدرضا (۱۳۹۵)، مبانی معرفت شناختی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فلسفه دین، دوره ۱۳، شماره ۲.
- ضرغام بروجنی، حمید؛ صداقت، مریم (۱۳۹۷)، گردشگری در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران: مهکامه.
- عابدی جعفری، حسن و عباسعلی رستگار (۱۳۸۶)، ظهور معنویت در سازمانها، فصلنامه علوم مدیریت، تهران، سال دوم، شماره ۵.
- کشتکار، مهران؛ رحمدل، ناصر (۱۳۹۶)، شناخت رهیافت های حضرت امام خامنه ای مد ظله العالی در خصوص الگوی پیشرفت، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، سال اول، شماره ۱، صص ۱۴۰ - ۱۶۶.
- مختاریان پور، مجید (۱۳۹۵)، مدل فرآیندی طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات الگوی اسلامی ایرانی، سال چهارم، شماره هشتم.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشران، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و سوم خردادماه ۱۳۹۸

مطهری، مرتضی (۱۳۷۳)، انسان در قرآن، تهران: انتشارات صدرا، چاپ هشتم.

نصر، سید حسین (۱۳۸۵)؛ در جست وجوی امر قدسی: گفت وگوی رامین جهاننگلو با سیدحسین نصر؛ ترجمه سید مصطفی شهرآیینی؛ قم: نشر نی.

- Bradford, J. (1999). The spiritual needs and potential of the child and young person: A rationale for discussion. *Muslim Education Quarterly*, 16(4), 3-14
- Carmody, James et al.(2008) "Mindfulness, spirituality, and health-related symptoms" *Journal of Psychosomatic Research* 64.
- Carroll, Marai M. (2001)' Conceptual Models of Spirituality" *Transpersonal Perspectives on Spirituality in Social Work*, <http://dx.doi.org/10.1080/15426432.2001.9960278>.
- Chan et al., (2006)"Investigating Spiritual Care Perception and Predict Patterns in Hong Kong Nurses' *Nurse Education Today*, 26.
- Collins-Kreiner, N. and Klot, N. (2000). "Pilgrimage Tourism in the Holy Land: The Behavioural Characteristics of Christian Pilgrims." *Geojournal*, 50: 55-67.
- Emmons, R.A.(2000), Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
- Gerald F. CanvashU,MarkR.Bandsuch,(2002) "Virtue as a bench mark for 125 piritualityinbusiness" *Journal of Business Ethics*,vol38:109-117.
- Jackson, David, Doyle, Colleen, Capon, Hannah, Pringle, Elizabeth(2016)" Spirituality, spiritual need, and spiritual care in aged care: What the literature says" *Journal of Religion, Spirituality & Aging*.
- Jarratt, David(2013)" A socio-cultural analysis of the traditional seaside resort and its contemporary meaning to tourists with specific reference to Morecambe, U.K." A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Central Lancashire (UCLan).
- Kim et al.(2006)" Impacts of environmental values on tourism motivation: The case of FICA, Brazil" *Tourism Management* 27 (2006) 957-967.
- Mitroff, I. & Denton. E.(1999), A study of spirituality in the workplace. *Sloan Management Review*, 40(4), 83-92.
- Neck C, Milliman J (1994) ,"Thought self-leadership: finding spiritual fulfillment in organizational life". *Journal of managerial psychology* 9(6): 9-16.
- Newman, Leanne Lewis(2004)" Faith, Spirituality, and Religion: A Model for Understanding the Differences" *THE COLLEGE OF STUDENT AFFAIRS JOURNAL*.
- Puchalski, C. M., Vitillo, R., Hull, S. K., & Reller, N. (2014). Improving the spiritual dimension of whole person care: Reaching national and international consensus. *Journal of Palliative Medicine*, 17(6), 642-656. doi:10.1089/jpm.2014.9427.
- Pyke et al.(2016)" Exploring well-being as a tourism product resource" *Tourism Management*, 55,94-105.
- Ramdas, M, Mohamed, B.(2014)' Visitor Perceptions on the Impacts of Tourism Activities, Development and Infrastructure on the Environment of Perhentian Islands" *SHS Web of Conferences* 12, 010.
- Schualtz, E.K.(2005), The meaning of spirituality for individuals with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 27(21), 1283-1295.
- Schwartz, S. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Šimková, Eva(2014)" Psychology and its application in tourism" 4th World Conference on Psychology, Counselling and Guidance WCPCG-2013" *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 114.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشران ما، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و سوم و سوم خردادماه ۱۳۹۸

Spencer, Mark K.(2016)'' The Phenomenology and Metaphysics of Spiritual Perception: A Thomistic Framework'' New BlackFriars, DOI:10.1111/nbfr.12221.

Underwood, Lynn G.(1999)' A Working Model of Health: Spirituality and Religiousness as Resources: Applications to Persons with Disability'' Journal of Religion, Disability & Health, Vol. 3(3).

UNWTO(2018)'' unwto_barom18_01_january_excerpt_hr.

Willson, Gregory B., McIntosh, Alison J., Zahra, Anne L.(2013)''Tourism and Spirituality: A Phenomenological Analysis'' Annals of Tourism Research, Vol. 42, PP. 150-168.

World Travel & Tourism Council(2016)' Travel & Tourism ECONOMIC IMPACT 2016 WORLD.